

Rosta Miklós

Küzdelem egy önálló közgazdasági egyetemért¹

A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem majd egy évszázados történetének jelentős fordulópontjához érkezett. Az egyetemi integrációs törekvésekről még korai lenne állást foglalni, hisz alapos ítéletet a megindult folyamatokról legkorábban is csak néhány év múltán lehet formálni. Annál hasznosabb lehet, ha az ilyen fordulópontokon visszatekintünk a múltba, lefújva a feledés porát néhány tényről, amelyek közgazdász körökben sem nagyon ismertek.

Ki gondolná például, hogy az ország egyik legrangosabb egyetemét, „szövetkezeti alapon” kezdték szervezni. Az 1900-as évektől kezdve a haladó, iparosodó, vállalkozói réteg ugyanis egyre erőteljesebb nyomást gyakorolt a politikai és kulturális életre, hogy egy önálló közgazdaságtudományi egyetemet hozzanak létre. Ennek a csoportnak volt vezéregyénisége *Balogh Elemér*, a Hangya szövetkezet vezérigazgatója, aki a Magyar Gazdaszövetség 1900-ban Kassán megrendezett kongresszusán már megfogalmazta azon óhaját, hogy a magyar gazdaságért és a magyar államérdekért létesítsenek közgazdasági egyetemet.

Bár az 1871-től mint *Királyi József Nádor Műegyetem* hivatalos néven működő politechnikum közgazdasági képzést is nyújtott, ennek színvonala nem volt megfelelő. Ezért 1912. június 21-i ülésükön az oktatók indítványozták, hogy a műegyetem keretein belül hozzanak létre egy közgazdasági szakosztályt (Műegyetemi Tanács Jegyzőkönyvei 1912. jún. 12.).

Az újonnan létrehozandó közgazdasági szakosztály tantárgyait a következő módon illesztették be a műegyetem keretei közé: az első négy évet kötelezővé tették, míg az azt követő év fakultatív elvégzésére volt lehetőségük az akkori hallgatóknak.² A Királyi József Műegyetem tanárainak érvei meggyőzték a kormányt, így az alapítás kérdését 1914 februárjában a király elé vitték. Ferenc József az új kar megnyitását jóváhagyta. Az önálló intézményért küzdők azonban nem tarthatták sikernek azt, hogy a közgazdász képzést megint egy nagyobb, nem közgazdasági feladatkörű intézménybe olvasztották.

Az Ószirózsás forradalom és a Tanácsköztársaság ideje alatt egyesült a Keleti Kereskedelmi Akadémia, a Budapesti Kereskedelmi Akadémia a Világkereskedelmi Főiskolai tanfolyammal és Közgazdasági Főiskola néven szerveződött újra.

A közgazdasági kar megalakulásának utolsó szakasza *Huszár Károly* minisztersége alá esett. A minisztertanácshoz benyújtott újabb indítványt december 22-én elfogadták. 1920. január 13-án a Közlönyben végre megjelenhetett a következő cím: „A magyar kormány 27211920 M.E. számú rendelete a budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem mellett létesített Közgazdaságtudományi Kar szerkezeti szabályzatáról”. (*Mihalik 1995. 70. o.*)

Már 1920. január 16-án összeült az első kari ülés, mivel szeptemberben elkezdődött a beiratkozás (szeptember 1–20-ig) és szeptember 19-én ünnepélyes tanévnyitót kellett tartani. Az ülés úgy döntött, hogy általános kereskedelmi szakon első és második évfolyamot is indít, míg a mezőgazdaságin csak elsőt. A megszüntetett Keleti Kereskedelmi Akadémia második évfolyamát is folytathatták a hallgatók. (*Zsidi 1995, 86. o.*) A képzés nyolc féléves volt. 1923-ban már mezőgazdasági oklevelet adhatott át a dékán. A közgazdaságtudományi kar „okleveles közigazda” és „okleveles mezőgazda” címet, képesítést adományozhatott, majd aki ezt már megszerezte, az a doktori disszertáció után doktori címet kaphatott. (*Zsidi 1995, 86. o.*)

Az egyetemes közgazdasági és közigazgatási szakon olyan tantárgyak tanítására fektettek hangsúlyt, melyek a közigazgatásban a jövőben elhelyezkedő szakembernek feltétlenül szükséges ismereteket tartalmaztak. Ilyen volt a jog, a közigazgatáshoz nélkülözhetetlen gazdasági alapismeretek, a technikai és szociális ismeretek. A szakok közül ez nyújtotta a leggyakorlatiasabb képzést. Kötelező volt egy modern vagy egy nemzetiségi nyelv tanulása. A nemzetiségi nyelv – az ekkor még nagyszámú kisebbséget magában foglaló Magyarországon – létfontosságú volt a közigazgatás bármelyik területén.

A mezőgazdasági szak speciálisan a mezőgazdaság legfejlettebb technikáját és tudásanyagát oktatta, de vigyázva, nehogy a tanrend egyoldalú legyen, s ezáltal a hallgatók szűklátókörűvé váljanak. Ezt közgazdasági, jogi és kereskedelmi többletismeret tanításával próbálták megakadályozni. A mezőgazdaságtan legfontosabb része a gyakorlat (demonstrációs gyakorlat vagy tanulmányi kirándulások). A gyakorlatok telephelye a Sőregi Növénytermelési és Kísérleti Telep volt.

A kereskedelmi szakosztály célja a kereskedelem – mint tudomány – művelése, oktatása, a bank, a biztosító és egyéb fontos pénzügyi vállalatok vezetőinek képzése és a jövő közigazgatási, pénzügyi, külképviseleti szakembereinek továbbképzése úgy, hogy a kereskedelmi ismeretanyagukat gazdagítja.

A kereskedelmi szakosztály tananyagát³ a következő 4 szakcsoportba oszthatjuk:

1. könyvvitel, kereskedelmi ismeretek, magyar kereskedelmi levelezés, jogi ismeretek, közgazdasági ismeretek;
2. mennyiség- és politikai számtan, kereskedelmi számtan, természettan;
3. földrajzi ismeretek, vegytan, áruismeret;
4. magyar és idegen nyelvek. (*Zsidi 1995, 87–88. o.*)⁴

KELETI KERESKEDELMI AKADÉMIA

BUDAPEST, V. KÁLMÁN-UTCA 6. SZÁM.

sz. n. 1908.

Nagymilliósi Miniszter Ur!
Tisztelettel üdvözlök!

Hivatkozással Nagymilliósi Miniszter Urhoz 1906. évi március hó 3-án 18901. szám alatt kelt magas rendelkezése, van erecsémek mely tisztelettel jelentem, hogy a Keleti Kereskedelmi Akadémia felügyelő bizottsága és igazgatósága közel két év óta behatóan foglalkozik az intézet ügyszervezésének kérdésével és az ezen ügyben folytatott tárgyalások eredményeként van erecsémek idencsatorva az ügyszervezés irányát kijelölő tanulmányi tervtervet és szervezeti szabályokat mely tisztelettel Nagymilliósi Miniszter Urhoz terjesztém, arral a kérelemmel, hogy az illy módon ügyszervezet intézetet áttelepítsem kegyeskedjék. Az Országos Iparügyi Miniszter Urhoz értekezési ülésnek jegyzőkönyvét van erecsémek idencsatorva visszatuldem.

Budapesten, 1908. január 19-én.

Kiváló tisztelettel
A Keleti Kereskedelmi Akadémia
felügyelő bizottsága

Kösz.

1. ábra. A keleti Kereskedelmi Akadémia felügyelő bizottságának levele a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszterhez 1908. január 19-én.

A KÖZGAZDASÁGI EGYESÜLET

előkészítésére alakult bizottság.

Levelek: Budapest, V., Mária Valéria-u. 12., a TÁRSADALMI MUZEUM címűm küldendők

Elnök:

FÖLDES BÉLA egyes. tanár

Előadó:

BALOGH ELEMÉR

Budapest, 1911. december 11.

Nagymilliósi
Mellősdős

Főrendiházi Tag Ur!

Alulírott gazdasági érdekképviselet a másolatban idencsatorva feliratú intézték az országgyűlési ülést házához s felkérték Chorin Ferenc főrendiházi tag urat, hogy a vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetésének tárgyalása alkalmával egy Közgazdasági Egyesület felállítására idencsatorva megfelelő indítványt tegyen.

Ezenképezzel azval a tiszteletteljes kérelem forditunk igen tisztelt főrendiházi tag Urhoz, hogy a kultuszárca tárgyalásakor a főrendiházban megjelenni s javaslatunkat támogani kegyeskedjék.

Hazafias tisztelettel:

Országos Magyar Gazdasági Egyesület
Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés
Magyar Gazdaszövetség
Országos Iparügyi Egyesület
Szövetkezetek Szövetsége
Közgazdasági Társaság

A Gyáriparosok Országos Szövetsége
Magyarországi Pénzügyminiszterek Országos Szövetsége
Pénzügyminiszterek Országos Egyesülete
Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara
Társadalmi Múzeum
Magyar Kereskedelmi Csarnok

2. ábra. A Közgazdasági Egyesület előkészítésére alakult bizottság levele Chorin Ferenchez 1911. december 11.

A vizsgák mindegyik szakon más menetrendet követtek.⁵

Valamennyi szakon a következő kollégiumok voltak kötelezőek: gazdaságtörténet, jogi enciklopédia, bevezetés a gazdasági földrajzba, a filozófia elemei, közgazdaságtan, közgazdasági politika, szövetkezeti politika és ügyvitel, statisztika, pénzügytan, államtan (Zsidi 1995, 88. o.). A nyelvoktatást az egyetem egyik alapfeladatának tekintették.⁶ A világkereskedelemben bekapcsolódni vágyó Magyarország csak nyelvtudással rendelkező közgazdászok segítségével érthette el célját. A nemzetiségi nyelvek a már említett okok miatt kiemelt szerepet kaptak. A karon több tucat nyelvből választhattak a hallgatók, melyeket az idegennyelvi tanszék és hagyományos nyelvi tanfolyamok, valamint a nyelvi szemináriumok oktattak. (A Budapesti Kir. Magyar Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar Almanachja 1922/23–1924/25 tanév 1925. 51–53. o.) A kar keretén belül az 1926/27-es évben kezdte meg a működését a Keleti Intézet, mely négy féléves képzés keretében a Balkán és a Közel-Kelet gazdaságát ismertette.

A Királyi Magyar Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar dékánjai,
1920–1934 között

Bernát István	1920 Január - 1920/21
Fellner Frigyes	1920/21
gróf Teleki Pál	1922/23
Steinecker Ferenc	1923/24
Czettler Jenő	1924/25
Krolopp Hugó	1925/26
Erődi-Harrach Béla	1926/27
Karch Kristóf	1927/28
Doby Géza	1928/29
gróf Teleki Pál	1929/30
Schandl József	1930/31
gróf Teleki Pál	1931/32
Grosschmid Lajos	1932/33
Vonház István	1933/34

A Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Közgazdaságtudományi Kar dékánjai 1934–1948 között

Heller Farkas	1934/35
Dengl János	1935/36
Laky Dezső	1936/37
Imre Sándor	1937/38
Egyed István	1938/39
Kuntner Róbert	1939/40
Kaas Albert	1940/41
Fülei-szántó Endre	1941/42
Kovács Ferenc	1942/43
Erődi-Harrach Béla	1943/44
Bud János	1944/45
Husz Géza	1945/46
Márffy Ede és Egyed István	1946/47
Egyed István	1947/48

3. ábra. A Királyi Magyar Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar dékánjai 1920–1934 között és a Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar dékánjai 1934–1948 között

gazdaságtudományi karának szerepét: „Nem az volt a cél a közgazdasági fakultás megszerzésénél, hogy ez újabb hierarchiát képezzen ki, amely csak annyiban különbözik a köztisztviselőétől, hogy fizetését magánosok vagy részvénytársaságok pénztárából élvezik. Széles látókörű, a boldogulás lehetőségét kutató, a múlt tanulságai alapján a kenyértadó jelen eshetőségeit teljes súlyában mérlegelő, a jövőjét áttekintő, gyorsan cselekedni képes

A kiegészítő előadások a keleti népek története; az iszlám eredete; a Balkán és a keleti államok néprajzi és gazdasági földrajza; valamint a Keleti Intézet tárgykörére vonatkozó külföldi tudományos szak-sajtó és szakirodalom ismertetése és olvastatása volt. (51–53. o.) 1928-tól indul a Thököly úti Felső Kereskedelmi Iskolában a tanárjelöltek gyakorlati képzése.

1925. június 13-án tartotta a kar az év végi ünnepi megemlékezést, ahol Czettler Jenő így foglalta össze a budapesti tudományegyetem köz-

generációt kívántak” olyat, aki „mindenkor megtalálja az utat a magyarság gazdasági szabadságharcának támogatására”. (Zsidi 1995, 90. o.) Czettler a kart mint „a magyar gazdasági élet egységes szemléletének, megtestesülését” jellemezte. (Czettler 1925, 3. o.) Később beszédében köszönetet mondott azoknak, akik a kar felállításáért küzdöttek.⁷ Beszédében bizonyította, hogy a közgazdaságtudományi kar működőképes, elfogadott és hasznos tagjává vált a magyarországi felsőoktatásnak. A kart mint európai jelentőségű intézményt tartják számon, mivel addig sehol a világon nem emelték a közgazdászképzést önálló egyetemi kari szintre. (Czettler 1925, 8–9. o.)

A dicséretnek számától és a vállveregetésektől eltekintve, anyagilag az egyetemi kar vérszenen rosszul állt. Míg a szegedi egyetem 2200 pengő anyagi támogatást kapott hallgatónként az államtól, addig a kar 410 pengőt. (Zsidi 1995, 76. o.) A felvételt szabályzó rendelkezés is érdekes információt nyújt nemcsak az egyetemről, de a kor társadalmi jellegéről is:

„Az egyetemi közgazdaságtudományi karon:

a., a mezőgazdasági,

b., a kereskedelmi szakosztályokra a nők minden korlátozás nélkül felvehetők,

c., az egyetemes közgazdasági és közigazgatási, valamint

d., a külügyi szakosztályra a nők egyáltalán nem vehetők fel,

e., a kereskedelmi szakosztály kebelében működő Kereskedelmi Iskolai Tanárképzőre, a nők az ott megállapított korlátozások mellett vehetők csak fel. A kar hallgatóságát tanulmányi, fegyelmi és tandíj ügyeiben egyelőre a Budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemen érvényben lévő szabályzata irányadó.” (Zoltán 1973, 14. o.)⁸

Horthy Miklós kormányzó majd ezt az 1920-as rendeletet változtatja meg úgy, hogy a hadiárva és az egyéb hátrányos helyzetű fiatalok előnyben részesüljenek. Horthy az egyetemet is politikai célokra akarta felhasználni, hiszen politikai fogalmakat – mint nemzethűség – is a felvétel feltételül szabott. Nem csak a felvételnél, de az egész kar működésénél elvárta a népi-nemzeti érzelmek tükröződését és harcot a magyar „kultúrfölnény” megteremtéséért. Ebben segítette Klebelsberg Kunó kultuszminiszter is. Több példát is lehet hozni arra, hogy a politika az egyetem falai között is jelen volt.⁹

A közgazdasági szakosztály ismertetője 1927-ben így fogalmazott a nemzetiségi nyelvekkel kapcsolatban: „...melynek hallgatását azért tartjuk fontosnak, mert bizvást remélhetjük hogy az egyelőre megszállott területek a békék revíziója során, belátható időn belül visszakerülnek, mikor is nagyon üdvös lesz, ha vannak olyan képzett tisztviselőink, akik nemzetiségi nyelven tudják ellátni az adminisztrációt.” (A Budapesti Kir. Magyar Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar Közigazgatási Szakosztályának ismertetője 1927. 8. o.)

Az egyetemi közgazdaságtudományi kart megalakulása óta több támadás érte. A többi egyetem – itt főleg a tudományegyetem többi kara, a műegyetem és debreceni egyetem – irigykedve nézte fejlődését és szakmai haladását, ezért mind jobban próbálta az állami vezetést ellene hangolni. Horthy, mint az előbbi idézetből kiderült, támogatta az intézményt, de az ország rossz anyagi helyzete miatt minden olyan elképzelés felé nyitott volt a kor-

BUDAPESTI KIRÁLYI MAGYAR TUDOMÁNYEGYETEMI
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR QUAESTURÁJA.

28. szám.
19. 12. 19. évi.
38/120-146.

Antos István
Kereskedelmi tudományszaki hallgató
a következő

VÉGBIZONYÍTVÁNYT
(abszolutoriumot) nyerte:

Mi, a budapesti királyi magyar tudományegyetemi közgazdaságtudományi kar
Dékánja ezzel bizonyítjuk, hogy Antos István
ér. aki Nagyzelembel - Fény
megyében 19. évi január hó 21 n született és 1938
hitvallást követi, a Kereskedelmi és pénzügyi intézmények
1946. évi január hó 21 n 34 szám alatt kiállított érettségi bizo-
nyítvány alapján a közgazdaságtudományi kar hallgatói közé felvételét, mint rendes
hallgató az 1946. tanév I. szakától az 1946. tanév I. szakának végéig
terjedő időben a budapesti királyi magyar tudományegyetemi közgazdaságtudományi
karon a Kereskedelmi tudományszaki tanfolyamát végezte s a fennálló
szabályok követelményeinek mindenben eleget tett. Szigoratra
Átmenetileg bocsátható.

Antos István Antos István egyetemi magaviselele
ellen az egyetemi hatóság előtt kifogás nem fordult elő.
Melynek hitelül ezen végbizonyítványt aláírtuk és karunk kisebb pecsétjével
megerősítettük.
Kiadott Budapesten, 19. évi 1930 12 hó 19 19 -ik napján.

P.H. J. Schandl
Közgazdaságtudományi kar t. szék.

Kucser
Közvetlen igazgató.

4. ábra. Végbizonyítvány. 130. december 19. BKÁe levéltára
6/i 14. sz.

VII. Közgazdasági és kereskedelmi osztály.

IV. évfolyam.

Tantárgy	Előadó tanár	Heti óraszám		Helyiség
		előadás	gyakorlat	
A közgazdaságtan története II. r.	Dr. Heller Farkas	2	—	Közp., cp. 20-21.
Valuta- és hitelpolitika	Dr. Bud János	2	—	Kg. — 2.
Üzemgazdaságtan II. r.	Dr. Kuntner Róbert	2	—	Kg. — 5.
Mérlegelmezés és revizió II. r.	Dr. Jancsár József	2	—	Kg. — 7.
Idéggennyelvű kereskedelmi üzletmenet	L. a III. evf. órarendjét	2	1	
Polgári peres és perenkívül eljárás	Dr. Fülöp-Szántó Endre	2	—	Kg. — 5.
Pénzügyi jog II. r.	Dr. Márffy Ede	3	—	Kg. — 2.
Alkotmánytan II. r.	Dr. Lőrincz Károly Albert	2	—	Kg. — 2.
Mezőgazdasági ikt. II. r.	Dr. Tóth Tibor	3	—	Kg. — 5.
Kémiai technológia II. r.	Dr. Vály Ferenc	2	—	Kg. 1.
Energiagazdaságtan Szeminárium	Dr. Klár János	2	—	Kg. — 4.
		—	2	
Összesen		24	3	

Óra	Hétő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat
8—9						
9—10						
10—11	Polgári peres és perenkívül eljárás		Pénzügyi jog Üzemgazdaságtan II. r.	Pénzügyi jog	Alkotmánytan	
11—12						
12—1	Üzemgazdaságtan II. r.			Alkotmánytan		
1—2	Diákgyógyászat					
2—3	Műszaki ismeretek					Valuta- és hitelpolitika
3—4			Műszaki ismeretek			
4—5	Mérlegelmezés és revizió II. r.			A közgazdaságtan története II. r.		Kémiai technológia II. r.
5—6					Energiagazdaságtan	
6—7						
7—8						

5. ábra. A Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdasági
Egyetem osztályának órarendje az 1946/47. tanév II.
félévében

mány, amellyel pénzt lehetett megtakarítani. 1925. február 20-án Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter a jogi és a közgazdasági képzés reformját is szükségesnek tartotta. A tervek 1929-re odáig jutottak, hogy a Műegyetemmel való egyesülést a kari tanács május 23-i ülésén elfogadta, azzal a feltétellel, hogy a közgazdaság-tudomány fejlesztése és művelése, az összeolvadás után is megtartja kiemelt jelentőségét. (*Kari tanácsi jegyzőkönyv 1929, máj. 23.*) Teleki meg is állapította 1930-as emlékiratában, hogy nem ezt ígérték (hanem önálló egyetemet) és – szerinte – az összevonás és a közös működés drágítja a képzést. A kérdés komoly s részletes vitát váltott ki a korabeli sajtóban, melynek egyik elindítója *Tisza István*, a debreceni tudományegyetem rektora volt, aki a budapesti tudományegyetem közgazdaság-tudományi karának mezőgazdasági osztályát mint a debreceni egyetemhez csatolt mezőgazdasági fakultást képzelte el, ezért javasolta odatelepítését. (*Zoltán 1973. 15. o.*) A szakminiszter mind a két ötletet megvalósíthatónak és takarékosnak tartotta. A képviselőház *Hóman Bálint* 1934. március 2-i indítványa alapján, április 6-án elfogadta a kar és a műegyetem összevonását, *Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem* néven. (*Képviselőházi Napló 1934. 200. o.*)

A kar, illetve a műegyetem diáksága tiltakozott az összevonás ellen. (*Héberger 1979, 772–773. o.*) Az új monumentális egyetem megalapítását előíró törvény 1934. június 2-án jelent meg. Az új egyetem 4 régebbi intézményt egyesített: a Műegyetemet, a Budapesti Kir. Magyar Tudományegyetemi *Közgazdaságtudományi Kart*, az *Állatorvosi Főiskolát* és a *Bányászati és Erdészeti Főiskolát*. Az egyetem 5 karból állt: mérnöki és építészmérnöki, gépész- és vegyészmérnöki, bánya-, kohó- és erdőmérnöki, mezőgazdasági és állatorvosi, *közgazdaságtudományi* karból. Az öt karhoz összesen tíz osztály kapcsolódott. A Közgazdaságtudományi Kar két szakosztályt foglalt magában: közgazdasági és kereskedelmi osztályt és egy közigazgatási osztályt. Az intézményhez tartozott a Keleti Intézet, a Központi Könyvtár és egyéb a tanszékekhez kapcsolódó intézetek. (*Szögi 1994, 101. o.*) A közgazdasági továbbképző és a revizori tanfolyam is folytatódott az új egyetem keretén belül. Az első tanév 1934. október 7-én kezdődött. A budapesti tudományegyetem közgazdaságtudományi karának mezőgazdasági osztálya is végül ehhez az intézményhez kapcsolódott, a mezőgazdasági és állatorvosi karhoz rendelték hozzá. Ezzel a magyar agrár felsőoktatás helyzete megnyugtatóan rendeződött.

Az intézmény elődei jogait is örökölte, azaz doktorrá avathatót és a magántanári habilitálás jogát is megkapta. A többi egyetemi szabályzatot csak jóval a tanintézmény megalakulása után hozták meg. (*Zoltán 1973, 16. o.*)

Az 1930-as években más problémák is felvetődtek az egyetemi – nem csak a közgazdaságtudományi – oktatás terén. Az országban értelmiségi túltermelés mutatkozott. *Horthy* ezt a „kultúrfőlény”, és a trianoni békeszerződés revíziója, a sovíniszta eszmerendszer érdekében támogatta. *Horthyn* kívül gróf Klebelsberg Kunó, *Hóman Bálint* és *gróf Teleki Pál* is egyetértett azzal, hogy a revans érdekében vállalni kell az értelmiségi túltermelést is, mert csak így érhető el a határrevízió, s ha majd a határok tágabbak lesznek, könnyebben elhelyezkedhet a sok ezer állástalan diplomás.

Ha ezt a közgazdaságtudományi karra vonatkoztatjuk, az alábbi következtetéseket vonhatjuk le. Ez az egyetemi ág is a „kultúrfőlény” megterem-

tésének egyik alappillére volt. A „numerus clausus”, a zsidótörvények segítségével a keresztény nemzeti tőkésosztály bővítése is az egyetem feladatai között szerepelt. A Közgazdaságtudományi Karon a munkás és paraszt származású hallgató több volt, mint a többi karon, mivel az egyetem végzése mellett dolgozhattak is és a tanulás költsége alacsonyabb volt, a vagyonosabb réteg számára pedig a közgazdaságtudomány elsajátítása még mindig nem jelentett igazán vonzerőt.

A karon 1945-ben azok az erők kerekedtek felül, akik a meglévő tanrend hiányait akarták pótolni és egy átfogó átalakítást tűztek ki célul. A tervek kidolgozásánál most először a hallgatók véleményére is adtak. Felmerült, hogy egy üzemgazdasági osztályt hozzanak létre. A takarékoság nevében a kormány javasolta a közigazgatási osztály fokozatos megszüntetését vagy a két osztály összevonását. (Zsidi 1995, 93. o.) 1940 és 1948 között a tanszékek száma a karon ettől függetlenül 16-ról 21-re emelkedett. 1946–47-ben beindult az esti egyetemi munkástanfolyam, ez is vonzerőt jelenthetett, mivel a kar hallgatói létszáma fokozatosan nőtt. Összességében megállapíthatjuk, hogy az egyetem megszervezésekor ugyan megpróbálták a közgazdasági oktatás érdekeit figyelembe venni, azonban egy önálló közgazdaságtudományi egyetemet semmi sem pótolhatott.

Az 1941-től kezdve felvetett önállósodás, végül 1948. december 28-án az 1948. évi LVII. törvénnyel beteljesült. A régi álmom, a közgazdaságtudományok teljesen önálló egyeteme megvalósult. A harc sikerrel zárult, s végre megnyithatta kapuit a *Magyar Közgazdaságtudományi Egyetem*. Az egyetem megálmodói valószínűleg nem voltak teljesen boldogok – nem ezért az egyetemért küzdöttek egy emberöltőn át. ... Az 1934-es egyetem tanári karának java részét elbocsátották, a közigazgatási képzést megszüntették. A felvételnél a jelöltnek politikailag is meg kellett felelnie. Létrejött az első magyarországi marxista egyetem....

JEGYZETEK:

¹ A cikk elkészítésében segítségemre volt Szabó Katalin professzor asszony és Zsidi Vilmos a BKÁE Levéltárának főigazgatója. Segítségükért hálás vagyok.

Rövidítésjegyzék: Bud. – Budapest; Kir. – Királyi; köt. – kötet; M. – Magyar; ny. r. tanár – nyilvános rendes tanár; Lt. – Levéltár; MGYOSZ – Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége; MKKE – Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem; MOL – Magyar Országos Levéltár; MOVE – Magyar Országos Véderő Egyesület; OMGE – Országos Magyar Gazdasági Egyesület; OMKE – Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés; VKM – Vallás és Közoktatásügyi Miniszter

² Aki biztos volt abban, hogy ezt a plusz évet el akarja végezni, az már az előző négy év alatt is elkezdhetette. Ez célszerű megoldás volt, hiszen így a Selmezbányai Bányászati, illetve Erdészeti Főiskolát, valamint a Kereskedelmi és Mezőgazdasági Akadémiát végzetek is járhattak erre a plusz tanévre.

³ A kar hallgatóinak az is jogukban állt, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetemen egyes stúdiumokat hallgassanak.

⁴ A kereskedelmi és az egyetemes közgazdasági és közigazgatási szakosztály tanrendje első-második évfolyamon azonos volt. Ebben az időszakban kapták a hallgatók az általános jogi ismeretanyagot. Ezt az időt sok szakember túlzottan tartotta arra, hangsúlyozták, hogy a jogi oktatás Magyarországon szokásosan eltúlzott.

⁵ A kereskedelmi szakon 3 szigorlat után oklevelet kaphattak a sikeres vizsgázók. A negyedik félév végén alapvizsgát, a nyolcadik félév után szakvizsgát rakhattak 1e. Az utol-

só vizsga kötelező volt. A hallgatók plusz két félév pedagógia gyakorlat után pedagógiai vizsgát is tehettek.

⁶ A Keleti Intézet nyelvi csoportjai a következők voltak: első a *szláv* csoport, ezen belül bolgár, cseh és szlovák (tót) nyelvet, lengyel, orosz és rutén nyelvet, szerb és horvát nyelvet oktattak. A második, a *balkáni* csoportban albán, román, és újbölgög nyelvet oktattak. A harmadik csoport a *keleti* nyelveket tartalmazta: arab, perzsa, japán és török-tatár nyelvet tanítottak a diákoknak. (Zsidi 1995, 89. o.)

⁷ „Ezt az ünnepet, amikor egyetemi jogaink teljében először lépünk a nagynyilvánosság elé, természetes fel kell használjuk arra, hogy hálánkat s köszönetünket tolmácsoljuk azok előtt is, akik e fakultás megteremtésének aktív részesei voltak. Közülük, sajnos, már többen elköltöztek az örök béke homába, így *Rubinek Gyula*, ki annyit fáradt, *Huszár Károly*val és *Haller István*nal, szakminiszterekkel, hogy a *Zichy János*-féle tervezet a közgazdasági fakultásba testet öltjön. Nem érthette meg az általa ültetett fa virágba borulását idősb *Chorin Ferenc* sem, aki 1912-ben mint főrendházi tag, határozati javaslatot terjesztett elő fakultásunk érdekében...itt van azonban a magyar felsőoktatás ügyének nagy apostola *Tóth Lajos* államtitkár, itt van felsőalmási *Balogh Elemér*, annak a társadalmi mozgalomnak megindító és legbuzgóbb apostola, amely fakultásunkat életre keltette.” (Czettler 1925, 4. o.)

⁸ Így szólott az 1928-as új rendelet: „... Az engedély megadásánál a nemzethűség és az erkölcsi megbízhatóság követelményei mellett egyfelől a felvételt kérő megelőző tanulmányi eredményeire, illetve szellemi képességre, másfelől arra is figyelemmel kell lenni, hogy elsősorban hadiárvák és harctéri szolgálatot teljesítettek és a közalkalmazottak gyermekei ... jussanak a főiskolákra és a fölvetek száma az egyes törvényhatóságok között is igazságosan osztassék fel. [...] E törvénycikk kihirdetését ezennel elrendelem, e törvénycikket, mint a nemzet akaratát mind magam megtartom, mind másokkal megtartatom.” (A Budapesti Kir. Magyar Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar Almanachja 1922/23–1924/25 tanév 7§ 1925. 122. o.)

⁹ Az első doktorrá avatáson Horthy kormányzó a következőket mondta felszólalásában: „Átadom ezt a gyűrűt, tehetségének és tudományának megjutalmazására. Én nem azért jöttem ide, mert ez az első doktorrá avatás 'sub auspiciis Gubernatoris' ezen az egyetemen, hanem azért jöttem, mert alá akartam húzni azt, hogy különös fontosságot tulajdonítok a közgazdasági egyetem tevékenységének. Ma egy állam sem virágozhatik ipari és kereskedelmi tevékenység nélkül.” (A Budapesti Kir. Magyar Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar Almanachja 1922/23–1924/25 tanév 7§ 1925. 97. o.)

IRODALOM:

7634 – 1917/18 sz. levél (kelt: 1918. augusztus 12-én) MOL K 636-1921-4-57225.

7332/1917/18 sz. levél MOL K 636-1821-4-57225

A Budapesti Kereskedelmi Akadémia 110/1919-20. sz. levele a miniszterhez. MOL K 636-1921-4/57225.

A Budapesti Kir. Magyar Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar szervezeti és tanulmányi szabályzata, második kiadás. Magyar Királyi Tudományegyetemi nyomda. Budapest. 1921.

A Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar Almanachja 1922/23–1924/25 tanév. Királyi Magyar Tudományegyetemi Nyomda. 1925.

A Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar Közigazgatási Szakosztályának ismertetője. III. kiadás. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest. 1927.

A közgazdasági kar jövője. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Levéltára 6/b 30. fond. Nem iktatott iratok.

A marxista közgazdászok 25 éves 1948–1973. Szerk.: *Zoltán Zoltán*. Petőfi Nyomda, Kecskemét. Budapest. 1973.

- Az 1920. évi február 16-ai Nemzetgyűlési Napló 5. kötet. Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat könyvnyomdája. Budapest. 1920
- Az egyetemi közgazdaságtudományi kar célja és hivatása. Ünnepi beszéd, melyet a Kir. Magyar Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar első doktorráavatási ünnepélyén 1925. június 13-án tartott Czettler Jenő dr. egyetemi ny. r. tanár. In: Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Karnak 1932/33 tanévet megnyitó ünnepi ülésén beszédek. Kir. Magyar Tudományegyetemi nyomda. Budapest. 1925.
- Balogh Elemér*: Emlékeim, a negyvenéves 'Hangya' és a közgazdasági egyetem története. Király Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest. 1938.
- Balogh Elemér*: A Közgazdasági egyetem. In: Közgazdasági Szemle. XXXVII. évfolyam 49. kötet. Pesti Könyvnyomda részvény-társaság. Budapest. 1913.
- Főrendházi napló 1910–15. első kötet
- Héberger Károly*: A Műegyetem története 1782–1967. III. kötet. Budapest. 1979.
- Jegyzőkönyv. 1947. január 22. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Levéltára 6/a fond.
- Kari tanácsi ülési jegyzőkönyvek. 1917–1918. Semmelweis Orvostudományi Egyetem Levéltára
- Kari tanácsülési jegyzőkönyv 1929. május 23. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Levéltára 5/a 9 fond.
- Kari ülések jegyzőkönyve. 1920. június 24; július 29; szeptember 1. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Levéltára. 5/a 1 fond.
- Képviselőházi Napló. 20. kötet. Budapest. 1934.
- Különböző érdekképviselők és egyesületek beadványa a képviselőházhoz illetőleg a főrendházhoz. In: *Balogh Elemér, Méhely Kálmán*: Tanulmányok a közgazdasági szakképzés köréből. Budapest. 1915.
- Magyar Törvénytár 1920. évi törvénycikke. Franklin Társulat. Budapest. 1921
- Mihalik István*: Küzdelem az önálló egyetemi szintű közgazdászképzésért. In: Tanulmányok a magyarországi Közgazdasági felsőoktatás történetéből. Budapesti Műszaki Egyetem nyomdája. Budapest. 1995.
- Műegyetemi Tanács Jegyzőkönyvei 1912. június 12. Budapesti Műszaki Egyetem Levéltára. 3/a fond .
- Orvostudományi Kar. 1776/1919–20 sz. ügyirat. Semmelweis Orvostudományi Egyetem Levéltára. 1/b 36. fond. 1919–1920.
- Sugár Ignác*: Közgazdasági Egyetem. In: Közgazdasági Szemle XXXVI. évfolyam 47. kötet. Pesti Könyvnyomda részvény-társaság. Budapest. 1912.
- Szögi László*: A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Levéltára 1891–1978 (1985). Repertórium. Marx Károly Közgazdaság Tudományi Egyetem nyomdája, Budapest. 1988.
- Szögi László és Zsidi Vilmos*: A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem. In: Hat évszázad Magyar Egyetemei és Főiskolái. Szerk.: *Szögi László*. Alfa kiadó és nyomdaüzem. Budapest. 1994.
- Vikár Béla*: Keleti Akadémia. In: Magyar Királyi Keleti Kereskedelmi Szövetségi Értesítő III. évf. 8–9. sz. 1910.
- VKM 130426/1818. sz. ügyirat. MOL K 636-1921-4-57225.
- VKM 197881/1918 sz. előterjesztése a minisztertanácshoz Budapesten egyetemi jellegű közgazdasági kar létesítése iránt. MOL K 636-1921-4-57225.
- Zsidi Vilmos*: A budapesti közgazdaságtudományi Kar története. In: Tanulmányok a magyarországi Közgazdasági felsőoktatás történetéből. Szerk.: *Szögi László és Zsidi Vilmos*. Budapesti Műszaki Egyetem nyomdája. Budapest. 1995.